

УДК 1.111.122.141.167

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.20>

А. В. Худенко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7134-1553>

доктор філософських наук, доцент,

професор кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ФЕНОМЕН ОЧЕВИДНОСТІ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНА ОПТИКА ФІЛОСОФІЇ М. ГАЙДЕГГЕРА

В світі іноді трапляється подія, яка змінює статус живої істоти. Трапляється так, що вона вже здатне надати звіт про своє існування: бути свідком чогось і засвідчити його в його ж власному відмітному статусі, відчувати вплив і чинити його, бути причетним до справи і керувати справою, натикатися на дещо не обхідне і цінувати його як придатне та необхідне... Цей феноменальний казус, наслідком якого є те, що істота вже володіє власним існуванням, можна назвати подією очевидності.

Як будь-інша подія, очевидність вимагає засвідчення (що трапилось?) і розуміння (що робити?). У зв'язку з цим необхідно вести розмову про феномен очевидності.

Тлумачення очевидності як феномену ангажоване. Ангажоване, по-перше, філософією Гайдеггера, який зазначає: «Те, що є феномен у можливості, якраз не дано як феномен, але тільки має бути дано» [11, с. 118]. Підкреслюється, що різноманіття назв «феномена» – явище, вигляд або прикидання – заплутує та потребує висвітлення власно феномена. Феномен визначається через увагу до способу зустрічі з тим, що з'являється: «Феномен – те, що само-в-собі-собою-показується, – означає особливий спосіб зустрічі з чимось» [7, с. 41]. В зв'язку з чим Гайдеггер вказує на феноменологію як «пошукову роботу щодо дозволу побачити речі, у тому сенсі, що вона є методична спрямована розборкою укриття» [11, с. 118].

Ангажоване, по-друге, й у тому сенсі, що потребує висвітити хід здійснення матерії феномену: спосіб, перипетії прямування. Прагнення з'ясувати хід прямування, по-перше, не принижує цінність будь-якого явища, але воно приймається лише у якості «формальної вказівки», яка здатна приписати напрям слідування. По-другу, звертає увагу на те, що результатом прямування є артикуляція саме перипетій та подробиць ходу, за яким те, що з'являється, виявляється і тут показується у своєї власності. Саме такий перебіг здійснення властивого є, на нашу думку, базовою та первинною характеристикою остова, який формує етос людського існування.

Назва маршруту прямування – «феноменологічний» – може бути прийнятим лише

формальна. Як зауважив Гайдеггер у листі до Річардсона, який датований початком квітня 1962 р., «все шаблонне залишається незрозумілим. По відношенню до складчастого розкладу (mehrfaltigen Sachverhalt) *Буття і Часу* усі слова, які використані для вираження, такі, як поворот, забуття і доля, завжди є двозначними. Тільки складчасте мислення (mehrfaltiges Denken) здатне викласти сутність питання відповідним чином» [18, р. xxiii]. У зв'язку з цим ван Бюрен зазначає, що шлях Гайдеггера, скоріше, має анархічний і кайрологічний характер. Можна додати, що віражі (Kehre), які неодмінно робить справжній пошукувач, притаманні власно маршруту – складчастому буттю-часу. У тому ж листі Гайдеггер пояснює, що на певному рівні у його мисленні після 1930 року справді стався згин або перелом (Wendung), але на більш глибокому рівні не було справжнього повороту (Kehre) або, тим більше, розвороту (Umkehr) від «Гайдеггера I» двадцятих років до «Гайдеггера II» пізнішої думки. При цьому окремо підкреслюється: «Ваше розрізнення між «Гайдеггером I» і «Гайдеггером II» виправдана лише за умови, що воно завжди зберігається: з того, що мислиться під I, спочатку є лише те, що має мислитися під II. Але I стає можливим лише у тому випадку, якщо воно міститься у II» [18, р. xxiii]. Щоб уникнути цього протиставлення, ван Бюрен говорить про Vorhaben Гайдеггера як «самодоповнюючий ланцюг»: «Різні напрями думки, сліди шляху, вигини, повороти, втрата рівноваги і «гайдеггеріанці» – все збігається на рівні його диференціації Sache, тобто на рівні нескінченно інтерпретуючого здійснення (Vollzug) та темпоралізації цього Vorhaben, хоча він також модифікується в процесі. Цей самодоповнюючий ланцюг начерків теми фактичне життя / темпоральне буття, яка розрізняється/відкривається, йде від містичного «трансцендентного ставлення душі до Бога» в 1915–16 рр. до квазі-містичного відношення людина / Ereignis у 1919 р., квазі-новозаповітного відношення пильне життя / кайрологічний час у 1920–21 рр., неоаристотелевського відношення практичне життя / кінезис у 1921–22 рр. та нео-неокантіанського відношення Dasein / темпоральний схематизм в 1926–27 рр., а потім

занурюється до більш пізніших шляхів розуміння і навіть ще далі: туди, на що вплинув Гайдеггер» [2, р. 242].

Ці схематично представлені етапи та складки шляху – лише його зміст. Проте зміст завжди є випадковістю та не надає шляху стійкості, тобто можливості руху просуватися далі. Але, як здається, саме висвітлення можливостей руху і продовження шляху – сенсу буття, було змістом Vorhaben Хайдеггера. Щоб бути співзвучним сенсу буття, Гайдеггер (мешканець гірської Німеччини, якому подобалися прогулянки) власно перебував у дорозі і прибував до місця, що призначено маршрутом, яке потім залишав, щоб рухатися далі: «Я завжди йшов у слід (Wegspur), але я йшов. Слід був ледь чутною обіцянкою, що передвіщала вихід у відкритий простір, або темним та збивав з пантелику, або спалахував, як проблиск, який потім довго вислизав від будь-якої спроби вимовити його» [10, s. 130]. Wegspur – не просто звичайне алеманське слівце. Прямування у слід – це свідчення перебування в дорозі, і таке, що засвідчує себе карбуванням кроків.

Здвоєність шляху змушує звернути увагу на три за змістом різні мотиви, які вели Vorhaben Гайдеггера: (1) з'явлення світу, (2) виявлення світу у заклопотаності фактичного життя і (3) радикальна (коренева, початкова, принципова) темпоральність явлення, коли йде його власне визрівання (Zeitigung), здійснення (Vollzug) та трапляється те, що названо das Ereignis, від якого явлення вже мається як наявність різноманітних об'єктів і людських душ.

Не викликає сумніву, що Гайдеггер прямував маршрутом феноменології. На лекції літнього семестру 1925 року він каже слухачам, що вважає себе учнем Гуссерля. І при цьому не звільняє себе від критики: «критики як розкриття речей та зрозумілості» [11, s. 167-8]. Так, у листі Ясперсу (26 грудня 1926 року), Гайдеггер пише: «Якщо трактат ('Буття і час'. – А.Х.) й написаний проти когось, то це проти Гуссерля, який відразу це побачив, але ж з початку тримався позитивного ставлення. Проти чого я пишу насправді, тільки побічно, то це проти псевдофілософії. За що я борюся, то це за розуміння того, що ми у філософії, що є її основною можливістю, можемо, а також повинні, лише повторювати. І це, на мою думку, робиться досить складно» [3, р. 70].

Копіювати, звісно, простіше. Але повторення змушує зосередитися на даному, яке не можна обійти, і, представляючи його у якості мету, яку слід подолати, подивитися як воно дається і, тим самим, відокремити деталі, якими воно насичене і тому мається. Процес розглядання та відокремлення деталей свідчить, що дане мається завдяки зібраним операціям, що багаторазово повторюються. Це вже інше повторення, яке можна помі-

тити, якщо, залишаючись у колі повторення, акцентувати увагу на інтервалі повторення. Тобто, наполягаючи на повторенні, Гайдеггер говорить про необхідність триматися кола: тут – у контексті повторення здійснюється оволодіння не лише тим, що дано, як такого, що придатне для використання, але й способом його отримання. Ця «основна можливість» філософії – бути лабораторією створювання – й виконується «Буттям і часом»: Гайдеггер наполягає на необхідності триматися кола – укорінитися у світі. Примітно, що у позначці, яка стосується §§ 18–21 трактату, Гайдеггер пише: «Критика гуссерлівської конструкції (Aufbau) «онтологій»! як і вся критика Декарта взагалі, вміщена тут саме із цією метою» [7, s. 132].

Говорячи про «критику як розкриття», Гайдеггер вживає слово «Freilegung», що означає також «скидання баласту», «зняття маскування», тобто, дозвіл тому, що з'являється, вільно себе викласти. У цьому плані критика – це, аж ніяк, не спростування, але, скоріше, розбирання (Destruktion) середовища, яке дозволяє вільну, не маскуватися і не виставляючи замість себе щось інше, демонстрацію. Один з перекладачів «Beiträge zur Philosophie», Мейлі, пропонує називати такий спосіб надання місця для показу «non-дуальною динамікою сяючої порожності» (non-dual dynamic of radiant emptiness), «яка дієва і яку можна випробувати: не буття, не двоїстість, не концептуальність; висловлювання, але не визначення, мислимо, але не інтелектуальне, висловлено, але не як пропозиція / не логічна» [17, р. xvi]. Приставка 'non-' не негативна, але маркер відкладення виконання результату, його підвішування. Підвішування дозволяє побачити час здійснення явлення. У цієї часовій «динаміці», тобто у наданні можливості явленню знайти себе у наявному суцому, критика діє не для розкриття, але «як розкриття речі»: іманентно самому явленню, яке відкривається, розкривається, тут оголошується, розголошується, набуває форму судження та дисциплінується логікою.

Гайдеггер звернувся до феноменології з власною програмою. Його розбирання, чи критичні зауваження на адресу філософських рухів (феноменології, зокрема), які вже довели свою ефективність, не є самоціллю. Розбирання мотивовано: сенс завжди полягає в тому, для чого збирання відбувається. Відкриваючи курс феноменологічної інтерпретації Аристотеля (зимовий семестр 1921–22 рр.), він виділяє дві стратегії історико-філософських пошуків. Першу, яка, за словами Гайдеггера, сьогодні домінує і відповідає вимогам «виховання свідомості» (Bildungsbewußtsein), він називає «типовою історією звернення духу» (Geistesgeschichte): «Вона розглядає себе як суворе фактологічне дослідження в рамках пев-

ного способу». Для другої характерно те, що «історичність (Historische) філософії осягається лише в самому філософствуванні. Її можна осягнути лише як екзистенцію, що доступна з суто фактичного життя, тобто з і через історію звершення (Geschichte). Але саме в цьому полягають вимоги ясності принципу щодо (1) здійснення сенсу філософствування, (2) схильності здійснення та буття філософствування до історичного та до історії звершення» [14, s. 1]. Звичайно, друга стратегія не скасовує першу. Якщо перша вимагає суворості, то вимоги другої полягають у ясності принципу, або підстави, суворості: звідки, яким чином і для чого йде і відбувається «суворе встановлення та припущення фактів». Вимога суворості не скасовується, але прямування за неї передбачає артикуляцію того, що гарантує стійкість і необхідність суворості – підстави.

Увесь курс зимового семестру 1921–22 рр. будується як доказ того, що філософія – це філософствування на рівні принципу: «Філософія – це пізнавальне поведження щодо сущого у бутті (сенсі буття) виключно на рівні принципу (prinzipiell), згідно з яким у поведженні і для нього вирішальне значення має володіння поведження відповідно до буття (сенсу буття). Філософія – це ‘онтологія’, до того ж радикальна, і як така – феноменологічна (екзистенціальна, історичного та духовного звершення) або онтологічна феноменологія; (наголос у кожному разі залежить від того, як орієнтований полемічний простір)» [14, s. 60]. Відповідно до своєї стратегії він представляє феноменологію таким чином, що вона виступає саме дослідженням сущого у його бутті. У такому розслідуванні відкриття (Entdeckungen), що виявлені Гуссерлем, вимагають не консервації чи збільшення кількості регіонів застосування, тобто не екстенсивних зусиль, але інтенсивної роботи їхнього укорінення та, тим самим, вкорінення їх, як маючих власні коріння.

Гайдеггер відокремлює три відкриття Гуссерля: інтенціональність, категоріальне розглядання (kategoriale Anschauung), апріорність. Тому, прямуючи у слід Гуссерля, Гайдеггер проєктує феноменологію як онтологічне дослідження апріорної структури інтенціональності, що розкривається у нетематичному категоріальному розгляданні. Інтенціональність, як така, що в і через неї розкриття робиться, відокремлюється як час визрівання та здійснення сенсу буття.

Для феноменологічного дослідження, як його проєктує Гайдеггер, необхідно не тільки визначити, що слід досліджувати, але виявити як розслідування прямує. «Коли ми ці три відкриття – інтенціональність, категоріальне розглядання і апріорність – схоплюємо разом, оскільки вони пов'язані між собою і, зрештою, укорінені в першому – у інтенціональності, ми робимо це про-

відним нас наміром набути розуміння феноменології у якості як дослідження прямує» [11, s. 103]. При цьому вимогою експлікації апріорної та нетематичної структури інтенціональності акцентується увага на тому, як фактичне життя у своєї конкретності здійснюється, тобто виявленню підлягає саме (застосовується термін німецького права) Faktizität des Lebens, фактичність життя.

Здається, що Гайдеггер лише повторює формулу Гуссерля, який наполягає на необхідності розрізнити «предмет як він припускається, і просто предмет, який припускається» [16, Bd.2/I, 400]. Гайдеггер каже дещо інше: «Ми можемо розрізнити таке: саме суще [...] і суще за способом його перебувати припущенням» [11, s. 53]. Тобто Гайдеггер перетворює теоретичну установку Гуссерля на онтологічну і, одночасно, акцентує увагу на перебуванні сущого, яке в та через здійснення може матися. Наголос на бутті-в-здійсненні, з одного боку, зсонує класичну (гуссерліанську) феноменологію у бік «онтологічної феноменології»; з іншого, розуміння буття, яке вже не є наявним, але як здійснення прямує, зсонує класичну онтологію у бік «феноменологічної онтології». У зв'язку з цим інтенціональність – це вже не наявна «сутність», що належить певній духовній чи психофізичній «сутності», але буття; а останнє вже не збігається з його тлумаченням як *ousia* або *substantia*, але таке, як здійснюється: відкривається та розкривається.

Щоб підкреслити рухливий, багатомірний склад інтенціонального акту, Гуссерль виділяє його різні аспекти («якість» і «матерія» у «Логічних дослідженнях», ноетичний, ноематичний, гілетичний аспекти, ноематичне «ядро» та «характери» в «Ідеях»), їх співвіднесеність і таким чином його втілення (*leibhaftig*), яке фіксується як певний розклад (*Sachverhalt*). Гайдеггер також наполягає на необхідності виявлення співвіднесеності деталей, що гарантує справжнє розуміння: «Візьмемо твердження: 1 + 2 дорівнює 2 + 1. Його можна проговорити бездумно, але все ж таки розуміти і знати, що ви не несете нісенітниць. Але воно також може бути здійснене з розумінням, так що кожен крок виконує насправді те, що передбачалося. У першому випадку воно вимовляється наосліп, у другому – наочно. У разі те, що мають на увазі, здійснюється наявним, це й є початкове втілення цього 2+1 ..., робиться те щоб усі його правила постали у такому первісному значенні. Ми лише іноді рухаємося таким шляхом розглядаючого мислення, тобто мислення, заснованого у речах, частіше – у редукованому та сліпому мисленні» [11, s. 55].

Однак Гайдеггер акцентує увагу на тому, що інтенціональний акт є живим у прямому значенні слова. У рецензії на «Психологію світогляду» Ясперса (1919/21 рр.; останній варіант був віді-

сланий Ясперсу у червні 1921 р.) Гайдеггер пише: «Коли феноменологія вперше заявила про себе наміром домогтися нового і початкового освоєння феномена *теоретичного* досвіду та пізнання («Логічні дослідження», тобто феноменологія теоретичного логосу), її мета полягала у здобутті неспотвореного бачення сенсу предметів, що переживаються у такому теоретичному досвіді, тобто того, як ці предмети переживаються. Нам потрібно, скоріше, побачити, що повноту переживання слід шукати у властивому фактичному контексті здійснення історично існуючої самої (Selbst), і така самість є граничним питанням філософії» [8, s. 34-5].

На лекції зимового семестру 1921–22 рр. Гайдеггер запитує себе: «Що мене завжди турбувало: невже інтенціональність впала з неба? Якщо граничне: в якій межі його слід розглядати? Визначено, воно не може бути гарантовано будь-яким особливим теоретичним дослідженням та досвідом. Отже, я маю інтенціонально жити і «бути», «роз'яснювати»! або, скоріше, бути у сумніві, який захоплює! Тому для всіх категоріальних структур фактичності інтенціональність є їхньою основною формальною структурою» [14, s. 131]. Ось чому для Гайдеггера «повна інтенціональність (бути-віднесення-до, для-чого-віднесення-до як таке, здійснення віднесення-до самого себе, час визрівання здійснення, утримання часу визрівання) є не що інше, як предмет буттєвої характеристики фактичного життя. Інтенціональність, як тільки інша назва віднесення-до, є первинною, початковою відмінною феноменальною характеристикою глибинної рухливості життя, тобто турботливості» [15, s. 365].

У визначенні повної інтенціональності вирішальним і визначальним аспектом для Гайдеггера є саме час у його термінових порціях, які здійснюються: по ходу віднесення-до, те, що з'являється, за часом здійснення показується у наявній формі. Насправді, «у філософському дослідженні, – зазначає Гайдеггер, – важливо не лише прояснити, як доводиться і якого виду доказ придатний, а й «коли» настає момент для серйозної розмови. На таке обговорення можна наважитись лише, якщо [...] доступ до початкової ситуації очевидності здійснено (Vollzug). Тут може стати вирішальним – які вимоги до доказу мають взагалі будь-який сенс усередині підходу» [14, s. 35]. І якщо філософія, як її визначав Гайдеггер, – це філософствування на рівні принципу, то «дефініція принципу предмета, званого 'філософією', і тим самим дефініція принципу всіх 'філософських предметів', повинна бути такою, щоб визначення що і як предмета (час визрівання, підхід, доступ до, привласнення, утримання, оновлення) у вирішальному сенсі підкреслювало буттєву функцію на рівні принципу, і зміст (Gehalt) дефі-

ніції *вказувало* на властивість конкретного, яке необхідно привласнити [14, s. 31-2]. Власне, час для доказу та вибору на користь певного його виду має визріти; у шляху підходу, доступу, утримання і привласнення усього цього прямування, яке правиться здійсненням, доказ визріває, йде перебір і, нарешті, вибір на користь його ефективного виду. Цей перебіг визріваючого здійснення тримає, його слід триматися та утримати. На цьому шляху, у його повноті йде і відбувається здійснення «порожнього припущення» (Leermeinen).

Для позначення здійснення, яке прямує таким чином, Гайдеггер використовує слово Vollzug. У даному випадку мається на увазі не тільки здійснення інтенціонального акту, але й зміст категоріального розглядання. Представляючи це відкриття Гуссерля, Гайдеггер розрізняє «категорію», як філософський термін, за якими осягається суще, і те, що «закладено у повсякденному сприйнятті і у кожному досвіді» [11, s. 64]. Більш розгорнуто цей повсякденний контекст представлений в «Про сутність і поняття фубіс у Аристотеля» (1939 р.): «κατά-ἀγορευεῖν: звинувачувати когось з агори, в публічному суді, в тому, що він 'саме той, хто...'. Звідси ширше значення: звертатися до чогось, і так, що у зверненні і через нього те, до чого звернення, виставляється на загальний огляд, розкриті, як виявлене» [8, s. 252]. У зв'язку з цим, говорячи про категоріальне розглядання, акцентується увага на тому, що тут і таким чином йде звернення до того, що з'являється, і тим самим воно виявляється і виставляється розкритим. Таким чином, категоріальне розглядання, а саме звернення, як його складова, є операцією віднесення того, що з'являється та відкривається, до його виявлення та розкриття. (Ми особливо не звертали увагу на тему «сутності істини», але у разі її акцентування операція звернення потребує дбайливого розслідування, тобто пошуку відповіді на питання про підстави звернення, яким чином та для чого воно коїться. Можливо десь тут виникає зсув ἀλήθεια: неприхованість проецирується та проектується розкриття. Так, на завершення першої частини лекційного курсу зимового семестру 1931–32 років («Сутність істини»), у якій йшлося про платонівську алегорію печери, і переходячи до тлумачення «Теетету», Гайдеггер зазначає: «Неприхованість (Unverborgenheit) не зберігається десь сама по собі чи як властивість речей. Буття коїться як історія звершень людини, як історія звершень народу. Ми назвали це явлення неприхованості сущого розкриттям (Entbergsamkeit)» [13, s. 145].)

У курсі «Логіки» зимового семестру 1925–26 рр. Гайдеггер відповідно до програми Гуссерля зазначає, що «розглядання – це виконання (Erfüllung) порожнього уявлення (Leere des Vorstell) у сенсі його наповнення». І далі додає: «Існують різні

способи, ступеня та рівні виконання (Erfüllung) розгляданням, зокрема, відповідно до його здвоєного змісту: повнота дана як сповненість (Volle); і повнота дана як засвідчення (Bewähren)» [12, 105, 106]. Про здвоєність, або складчастий характер повноти, йдеться навмисно. Тобто здійснення – це не просто екстенсив або наповнення (адже навіть «чуттєве сприйняття матеріальних речей не є в сенсі повноти тотальним: суще дано в ньому хоч і первинно, але завжди лише з одного боку»), або засвідчення, яке відбувається лише «в модусі порожнього наміру, і це порожнє уявлення саме потребує наповнення». Однак, Гайдеггер зазначає, що між цими «сторонами» існує «функціональний взаємозв'язок», є «внутрішня спрямованість на поле, яке забезпечує виконання» [11, s. 65; 12, s. 106]. Саме цей взаємозв'язок – взаємозв'язок як дія, є тим, що здійснює виконання.

Маркер здвоєності вказує, по-перше, на відокремлене «поле» здійснення інтенціональності; по-друге, на референтний характер здійснення: здійснення прямує як від-несення-до; по-третє, на самореферентність здійснення (Далстром, наприклад, говорить про «ентелехію інтенціональності» [5, p. 60]; по-четверте, на трансконсистентність [19], діагональність [1] здійснення.

Така картина здійснення інтенціональності є не повною. Без відповіді залишається питання про те, що змушує цей функціональний взаємозв'язок відтворюватися і оновлюватися? Гайдеггер відповідає так: «Цей метод (спосіб виконання порожнього уявлення розгляданням. – А.Х.) модифікується при зіткненні з тілесним присутністю самого сущого» [12, s. 106]. І продовжує: «Порожнє уявлення засвідчується тим, що дано розгляданням, і тим, що воно передбачало ту саму річ. Порожнє уявлення засвідчує себе річчю в такий спосіб, що воно, як таке, що припускає, ототожнює уявлення і розгляд речі. Ця порожнеча тепер шукає уявлення, яке є тим самим, як й присутня у розгляданні річ» [12, s. 106-7]. Ці слова було сказано на лекції зимового семестру 1925–26 років. Вони не дуже відрізняються від цього, що вже прозвучало влітку 1925 р. у курсі «Історія поняття часу». Може лише тим, що Гайдеггер поступово відходить від тезауруса Гуссерля і вже висловлюється по-своєму. Так чи інакше, головне залишається: «У виконанні (Erfüllung) я знаходжу розуміюче бачення (Einsicht) самої речі, точніше: я знаходжу розуміюче бачення укоріненості в речах (Sachgegründetheit) того, що раніше тільки припускалося» [11, s. 67]. В одному з листів до Льовіта, датованого 20 серпня 1927 р., Гайдеггер зазначає: «Я також переконаний, що онтологія може бути обґрунтована лише онтично, і гадаю, що ніхто до мене цього не зрозумів і не сформулював. Але онтична основа не означає довільної вказівки на онтичну річ, а потім назад;

скоріше, основа для онтології може бути виявлена лише тоді, коли відомо, що таке онтологія, а потім їй дозволяється, як онтології, стертися. Проблема фактичності (Faktizität) існують для мене точно так само, як вона була спочатку у Фрайбурзі, лише набагато радикальніше, і тепер розглядається з точки зору, яка керувала мною там. [...] Раніше мені доводилося доходити до крайнощів фактичного лише для того, щоб дійти до фактичності як проблеми» [4, p. 121].

Таким чином, те, що з'являється і зустрічається, укорінює і запускає механізм функціонального взаємозв'язку, коли (підкреслюємо займенник часу) порожнє уявлення і розглядання, що наповнює, співвідносяться, шукають збіги, допускаються до нього і, нарешті, ототожнюються. Тут і так суще визріває у своїй повноті – здійснюється; *vice versa* здійснення за мірою визрівання засвідчує себе присутністю сущого. При цьому доведення до сповненого та засвідчення повнотою не два різних процесу, але єдиний, проте здвоєний та об'ємний. Насправді, «стріла часу», аж ніяк, не є прямою і лінією, але є об'ємом, що насичує себе: порожній об'єм з часом здійснюється і засвідчує себе підвищенням ступеня різноманіття і рівнем складності.

Здійснення, що ототожнює, Гайдеггер титулує очевидністю.

У повній згоді з Гуссерлем Гайдеггер стверджує, що всі спроби звести феномен очевидності до почуття або ментального докорінно абсурдні. «Це не якийсь психічний процес, у якому хіба що дві пластини – уявлення і розглядання – накладаються одна на одну і збігаються; і потім якийсь пізніший роздум встановлює, що збіг має місце, і він приймається за знак того, що порожнє уявлення засвідчено. Ні, це засвідчення відбувається навмисно, як самоспрямованість-на. Тобто порожнє інтенціональне уявлення у своїй тенденції до наповнення (Erfüllung) живе в акті ототожнення, тобто його природа полягає в тому, щоб ототожнити себе з чимось. Справа не просто в тому, що нерелексивне засвідчення передрефлексивному. Скоріше, інтенціональне порожнє уявлення, що засвідчує себе, засвідчує власно себе. У здійсненні (Vollzug) ототожнення, як інтенціональному акті, саме здійснення є засвідченням, і засвідчення є власно здійсненням. Засвідчення – це не те, що прив'язується до порожнього уявлення. Скоріше, це – само здійснення» [12, s. 107].

Твердження про «укоріненість у речах» та самореферентний характер здійснення дозволяють Гайдеггеру цілком обґрунтовано вивести, що «ототожнення ще не є схоплюванням ідентичності, а лише ідентичного» [11, s. 66-7]. Тому здійснення, яке ототожнює, в принципі не тематизоване і наповнюється тематикою у перипетіях здійснення. Однак й на цьому шляху

неспішної тематизації необхідно керуватися сумнівом, бути обачливим: будь-який результат наповнення піддавати сумніву, запитувати, перевіряти на придатність щодо відтворення «функціонального взаємозв'язку». Насправді, як зазначав Гайдеггер, «справжньою основою філософії є радикальне екзистенційне схоплювання та часом вивірена проблематичність (*Zeitigung der Fraglichkeit*). У проблематичності виставити філософію, життя та прийняти рішення здійснити – основа розуміння всього та фундамент ясності. Скептицизм, так зрозумілий, є початком філософії, і як справжній початок, він також кінець філософії» [14, s. 35].

Якщо шлях здійснення заряджений перипетіями, то його «ноematicне ядро» – тотожність – цілком проблематично. Розбираючи «теорему тотожності» (*Der Satz der Identität*, 1957), Гайдеггер вважає, що принципом тотожності є, власне, співвіднесеність: «На зорі мислення, задовго до того, як виникало положення про тотожність, саме тотожність і власною мовою висловилося: мислення і буття ставляться один до одного в тому ж самому і за допомогою того ж самого. [...] Цю те-ж-самість (*Selbigkeit*) ми розуміємо як співвіднесеність (*Zusammengehörigkeit*)» [9, s. 36]. Гайдеггер не синтезує щось нове з двох звичайних, що існують. Він говорить про *співвідношення* одного з іншим, їх *взаємопридатність* одного для іншого, курсивом виділяючи значущість то однієї, то іншої операції в залежності від того, як «орієнтований полемічний простір», і, отже, про «стан», який свідчить, що тут розігрується «функціональний взаємозв'язок». Гайдеггер титулує цей стан як Подія (*Ereignis*): «Придатність людини та буття в дорозі взаємна. Цей виклик переконує, що як людина привласнює буття, так й буття оволодіває людської природою. Формуючий остов <сучасності> (*Ge-Stell*) правиться дивним оволодінням і привласненням. Важливо чисто випробувати цю Власність, за якою людина і буття є співвласниками, тобто увійти в те, що ми називаємо Подією. Слово *Подія* взято з розвиненої мови. Спочатку воно означало: розглядати, тобто помітити, у погляді викликати себе, привласнити» [9, s. 45].

Ймовірно, не буде спрощенням зрівняти «чисте випробування», до якого закликає Гайдеггер, з епістемічним пошуком (цим терміном ми зобов'язані М. Вольфу). І, таким чином, відзначити, що феномен очевидності конституюється через епістемічний пошук.

У лекціях зимового семестру 1931–32 рр. Гайдеггер так тлумачить ἐπιστήμη: «Ἐπιστήμη означає: я спрямовую себе на щось, наближаюся до нього, займаюся ним так, як це йому відповідає і дозволяє справитися з ним. Це – поставити себе до чогось (щоб я зміг здолати його), і, водночас, виста-

вити річ, стати над річчю і в такий спосіб зрозуміти (*verstehen*) її (= σοφία); наприклад: зрозуміти виготовлення чогось у ремісничій справі, виготовлення взуття, наприклад; зрозуміти як доглядати і зберегти щось у сільському господарстві чи тваринництві; зрозуміти управління та виконання чогось у веденні війни, мистецтві війни. Ἐπιστήμη спочатку означає все це: оволодіння орієнтацією (*beherrschende Sich-auskennen*) у чомусь, у поведженні з річчю та нею самою» [13, s. 153]. Отже, ἐπιστήμη – це комплекс операцій, хід здійснення яких дозволяє подолати перешкоду; так відбувається віднесення того, що не можна обійти, до того, що воно виставляється придатним для використання та необхідним. Від-несення-до, у якому йде лицання зустрінутого і воно зазнається відповідно до своєї природи та за наміром бути використаним для чогось, маркує інтервал. Немає підстав вважати, що інтервал несення від-до займає якусь територію – має місце. Його зміст (*Gehalt*) визначається функціональним взаємозв'язком операцій та, отже, часом їхнього здійснення. Саме час здійснення залишає слід, який дозволяє відокремити зміст (*Inhalt*) інтервалу, і останній як місце, де вже наявне розміщено. В курсі зимового семестру 1921–22 рр. Гайдеггер спеціально звертає увагу, що «від-чого-до» і «до-чого» відношення є їх зміст (*Gehalt*). [...] «Від-чого-до» відношення не має сенсу «вмісту» (*Inhalt*), що наповнюється; це поняття слід використовувати інакше» [14, s. 53].

Те, що цей інтервал несення від-до в індоєвропейських мовах титулується «знанням» (щоправда, у різних мовах акцентуються різні аспекти багатомірного ходу несення), є лінгвістичною спадщиною санскриту (*janáyati*, нести, породжувати) та авестійської мови (*zan-*, нести, породжувати, бути народженим).

Складний характер епістемічного пошуку, звісно, не дозволяє швидко досягти результату. Однак це уповільнення навмисне. По-перше, як зазначає Гайдеггер, «велике відкриття феноменології полягає не в реально досягнутих результатах, які можна якось оцінювати та критикувати, хоч вони й призвели до суттєвого перетворення нинішніх питань та досліджень, але в тому, що вона розкриває можливість для дослідницької роботи у філософії. Але можливість може бути чітко зрозумілою у її власному значенні лише тоді, коли вона приймається як можливість і як така зберігається. Зберегти ж можливість як таку означає: не допустити, щоб випадкове становище дослідження та випадкова постановка питання утвердилися як якась завершена істина; підтримувати прагнення саме речей, звільнити їхню особливість від постійного тиску і прихованого впливу недійсних обмежень. Саме це означає девіз «до самих речей»: дозволити їм повернутися до себе» [11, s. 184]. По-друге, на що вже зверта-

лася увага, і Гайдеггер також наголошує на цьому аспекті: уповільнення будить уважність і обачність, які необхідні, щоб хід виставлення речі був «звільнений від постійного тиску та прихованого впливу недійсних обмежень». По-третє, неспішність дозволяє зафіксувати результат не як неживий підсумок або, як зауважив Гегель, «труп, який залишив позаду тенденцію» [6, с. 13]. Справжній результат – це завжди артикуляція, з одного боку, самої тенденції та її здійснення, з іншого, умов продовження домінування цієї тенденції або перелому напрямку прямування. Таким чином, результат не може бути замкнений у просторі наявного; у такому разі він є лише *absrtactum* перипетій перебування в дорозі, способів подолання перешкод та оволодіння напрямом прямування. Тому результат *in concreto* полягає в комплексі операцій виведення-і-доведення (*Hin-und-Verbringen*), які функціонально взаємозалежні та здійснюються таким чином, що сповіщають про себе.

Конкретний характер результату вказує, що очевидність, як феноменальна якість речі, не дана, але поступово виявляється по ходу методичного прямування. Уважність, обачність, педантизм, властивий методичному слідуванню, насичує ситуацію деталями, подробицями такого прямування, дозволяє їй визріти і бути сповненою подією очевидності. Отже, умови можливості події очевидності визначаються через методичний характер виведення-і-доведення, під час якого відхиляються «несправжні обмеження» (негативний аспект) і відбувається насичення деталями ходу слідування (позитивний аспект), чим (насиченням) можливості зберігаються і можуть бути реалізованими.

Таким чином, прагнення засвідчення та розуміння очевидності змушує звернути увагу на метод, тобто часовий хід здійснення, коли те, що з'являється, виявляється і показується наявне; і метод зрозуміти як те, що безпосередньо засвідчує отримані результати: засвідчує законний статус видобутого об'єкта і право на нього людини, яка тут – у часовому ході здійснення – отримує легітимне місце.

Література

1. Bahoh J. Heidegger's Ontology of Events. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2020. 246 p.
2. Buren van J. The young Heidegger: rumor of the hidden king. Bloomington and Indianapolis : Indiana University Press, 1994. 440 p.
3. Correspondence: 1920–1969 / by Martin Heidegger and Karl Jaspers; edited by Walter Biemel and Hans Saner; translated by Gary E. Aylesworth. Humanity Books, 2003. 281 p.
4. Correspondence: 1919–1973 / by Martin Heidegger and Karl Löwith; edited by Aldred Denker; translated by J. Goesser Assaiante and S. Montgomery Ewegen. Lanham : Rowman & Littlefield, 2021. 335 p.

5. Dahlstrom D. Heidegger's concept of truth. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 493 p.

6. Hegel G.W.F. Phänomenologie des Geistes / Hegel G.W.F. Werke [in 20 Bänden]. Frankfurt-am-Main: Suhrkamp, 1989. Bd. 3. 603 s.

7. Heidegger M. Sein und Zeit / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 1977. Bd. 2. 600 s.

8. Heidegger M. Wegmarken / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 1976. Bd. 9. 500 s.

9. Heidegger M. Identität und Differenz / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 2006. Bd. 11. 182 s.

10. Heidegger M. Unterwegs zur Sprache / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 1985. Bd. 12. 261 s.

11. Heidegger M. Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main: Vittorio Klostermann, 1979. Bd. 20. 458 s.

12. Heidegger M. Logik. Die Frage nach der Wahrheit / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main: Vittorio Klostermann, 1976. Bd. 21. 425 s.

13. Heidegger M. Vom Wesen der Wahrheit. Zu Platons Höhlengleichnis und Theätet / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 1988. Bd. 34. 348 s.

14. Heidegger M. Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles. Einführung in die phänomenologische Forschung / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 1985. Bd. 61. 216 s.

15. Heidegger M. Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles (Anzeige der hermeneutischen Situation) / Heidegger M. Gesamtausgabes. Frankfurt-am-Main : Vittorio Klostermann, 1985. Bd. 62. 234 s.

16. Husserl E. Logische Untersuchungen. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1968. Bd.2/I. 508 s.; Bd.2/II. 244 s.

17. Maly K. Five groundbreaking moments in Heidegger's thinking. Toronto : University of Toronto Press, 2020. 258 p.

18. Richardson W. Heidegger: through phenomenology to thought; preface by Martin Heidegger. New-York : Fordham University Press, 2003 (4th edition). 810 p.

19. Priest G. Towards Non-Being: The Logic and Metaphysics of Intentionality. Oxford, New-York : Oxford University Press, 2005. 207 p.

Анотація

Худенко А. В. Феномен очевидності: феноменологічна оптика філософії М. Гайдеггера. – Стаття.

У статті очевидність розглядається як феномен, який потребує засвідчення та розуміння. Таке тлумачення очевидності потребує артикуляції ходу здійснення матерії феномену: способу прямування, за яким те, що з'являється, виявляється і тут показується у своїй власності. Дослідження феномену очевидності спрямовано скрізь висвітлення деяких аспектів філософії М. Гайдеггера. Так, можна відокремити три за змістом різні мотиви, які вели Гайдеггера: (1) з'явлення світу, (2) виявлення світу у заклопотаності фактичного життя і (3) радикальна (коренева, початкова, принципова) темпоральність явлення, коли йде його власне визрівання (*Zeitigung*), здійснення (*Vollzug*) та трапля-

ється те, що названо *das Ereignis*, від якого явлення вже маєть як наявність різноманітних об'єктів і людських душ. Гайдеггер звернувся до феноменології з власною програмою, і тому проектує її як фундаментально-онтологічне дослідження апріорної структури інтенціональності, яка розкривається у нетематичному категоріальному розгляданні. Для Гайдеггера «повна інтенціональність» визначається через турботливість фактичності життя, якої притаманні «бути-віднесеним-до, для-чого-віднесення-до як таке, здійснення віднесення-до самого себе, час визрівання здійснення, утримання часу визрівання». У визначенні повної інтенціональності вирішальним і визначальним аспектом для Гайдеггера є саме час: по ходу віднесення-до, те, що з'являється, за часом здійснення показується у наявності. Часовий перебіг здійснення, що отожднює, титулується очевидністю. Таким чином, застосування «феноменологічної онтології» Гайдеггера висвітлює те, що засвідченню і розумінні події очевидності передує фактичний час її здійснення. Формою тримання та утримання часу здійснення може служити уважність, обачність, педантизм епістемічного пошуку. Так, прагнення засвідчення та розуміння очевидності змушує звернути увагу на метод, тобто часовий хід здійснення, коли те, що з'являється, виявляється і показується наявне; і метод зрозуміти як те, що безпосередньо засвідчує отримані результати: засвідчує законний статус видобутого об'єкта і право на нього людини, яка тут – у часовому ході здійснення – отримує легітимне місце.

Ключові слова: феномен очевидності, інтенціональність, шлях здійснення, час визрівання здійснення.

Summary

Khudenko A. V. The phenomenon of evidence: phenomenological optics of Heidegger's philosophy. – Article.

In the article, the evidence is considered as a phenomenon that needs to be ascertained and understood. Such an interpretation of evidence requires the articulation of the course of enactment of the matter of the phenomenon: the manner to enact direction by which

that which appears is discovered and here is shown in its property. The study of the phenomenon of evidence is aimed at highlighting some aspects of Heidegger's philosophy. Thus, it is possible to distinguish three content-different motives that guided Heidegger: (1) the appearance of the world, (2) the discovery of the world in the concernment of facticity life, and (3) the radical (rooted, initial, principle) temporality of the phenomenon, when it is its own maturation (*Zeitigung*), enactment (*Vollzug*) and what is called *das Ereignis* occurs, from which the phenomenon already has as the presence of various objects and human souls. Heidegger turned to phenomenology with his own program, and therefore projects it as a fundamental ontological study of the a priori structure of intentionality, which is revealed in non-thematic categorical intuition. For Heidegger, "full intentionality" is determined by the care of the facticity of life, which is inherent in "being-referred-to, for-what-referred-to as such, the enactment of the reference-itself-to, the temporalizing maturation of enactment, the safekeeping of the time of maturation." In the determination of complete intentionality, the decisive and defining aspect for Heidegger is time itself: in the course of referred-to, that which appears, according to the time of enactment, is shown in stock. The temporalizing maturation of enactment, which identifies, Heidegger calls obviousness. Thus, the application of Heidegger's "phenomenological ontology" highlights the fact that witnessing and understanding the event of obviousness is preceded by the facticity temporalizing maturation of enactment. Attention, prudence, pedantry of epistemic search can serve as a form of keeping and safekeeping the time of enactment. Thus, the desire for evidence forces us to pay attention to the method, that is, the temporalizing course of enactment, when what appears is revealed and shows itself and so has in present for using; and to understand the method as something that directly certifies the obtained results: it certifies the legal status of the extracted object and the right to it of a person who received here a legitimate place.

Key words: the phenomenon of evidence, intentionality, the way of enactment, temporalizing maturation of enactment.